

DISSERTATIO MEDICO-CHIRURGICA,
SISTENS
MELETEMATA QUÆDAM
DE
ULCERIBUS,
ET
BORACIS IN IISDEM USU.

CUJUS
PARTEM PRIMAM
CONSENSU EXPERIENT. FACULT. MEDICÆ ABOËNS.
PRÆSIDE

DN. DOCT. JOHANNES J.
HAARTMAN,

COLL. MED. ASSESS. ATQUE MEDIC. PROFESS. REG. ET ORD.
EQU. AUR. REG. ORD. WAS. ATQUE MEMBR. REG.
ACAD. SCIENT. ET SOC. PATR. HOLM.

PRO GRADU DOCTORIS
PROPONET

GABRIEL ERICUS HAARTMAN,

Facult. Medic. Adjunctus & Anat. Professor.

IN AUDITORIO MAJORI DIE XV JUNII

ANNI MDCCLXXXI.

Horis ante & post meridiem solitis.

ABOË

Impressa apud Viduam Reg. Acad. Typ. J. C. FRENCKELL,

E. Permon

S:Æ R:Æ M:TIS
SUMMÆ FIDEI VIRO,
REGIS REGNIQUE SVIO - GOTHICI SENATORI,
REGIÆ CANCELLARIÆ PRÆSIDI,
ACADEMIÆ ABOËNSIS CANCELLARIO,
ORDINUM REGIORUM EQUITI ET
COMMENDATORI,
ILLUSTRISSIMO ATQUE EXCELLENTISSIMO
COMITI AC HEROI
DOMINO
ULRICO
SCHEFFER,
MÆCÆNATI SUMMO.

SACRUM.

*Verique simile est, inter non multa auxilia ad-
versæ valetudinis, eam (curam) bonam contigisse, ob
bonos mores quos neque desidia neque luxuria vi-
tiarant. CELSUS.*

Præfatio.

Quemadmodum Experientia & Ratio amica ne-
cessitudine conjunctæ, in veritatum adyta nos
ducunt; ita perverso ordine incedunt Medicorum illi,
qui, neglecta experientia, meditabundi tantum Mu-
seis inclusi, causas morborum eorumque curam ri-
mantur. Recte igitur observavit CELSUS: *ne agricolam
quidem aut gubernatorem disputatione sed usu fieri.* Ne-
que vero ideo dictum velim, Medicum praxi impri-
mis studentem, neglecta omni theoria atque ratione, usu
experimentisque solis inniti debere: iis namque facem
præferentibus, Medicinam experimentis adjutam ad
perfectionis culmen ascendere, unusquisque lubens fa-
tebitur. Si enim causæ atque natura morborum un-
quam detegi possent a priori, ut dicunt, facile foret
systema condere pathologicum. Id autem cum fieri
nequeat, quis non videt, quam in morborum doctri-
na

na magnopere expetimus certitudinem, tenebris adhuc obvolutam esse densissimis? Symptomata nimirum atque Phænomena, quæ morbos comitantur, sedula adhibita attentione primum sunt investiganda; quibus cognitis & rite inter se collatis, ad præcepta Anatomiae & Physiologiae nec non Physicæ, indoles morborum eorumque effectus atque causæ intelligi demum possunt. De veritate hujus rei persuasissimus, materiem dissertationis ad summos in Medicina honores obtinendos ex tenore legum electurus, mox in eam incidi cogitationem, melius atque utilius esse, ea quæ ipse vidi, rudius pertractare, quam ficta pulchre atque eleganter dicere. Culpandus vero omnino essem, nisi lubens faterer, casus illos singulares, quos in Nosocomio Holmensi observare mihi licuit, animum ad præsentem materiam eligendam determinasse. Felicissimum omnino meis fatis erat fidus, sub quo mihi contigit Chirurgiæ studere eamque exercere sub auspiciis Celebratissimorum Virorum Illustr. Domini Doct. AB ACREL, Direct. Gener. Nosocom. Regn. atque Equ. Reg. Ord. Was. & Celeberr. Domini Doct. SCHULTZEN, Assessoris Coll. Med. & Soc. Chir. Holm., qui Scholæ Chirurgicæ in Nosocomio Holmensi inclutissimi præfunt. Amplam, quæ mihi nunc suppeditatur, occasionem, merita Virorum maxima veneratione laudatorum extollendi, vel avidissime amplecterer, sed vetat tenuitas ingenii, vetat verborum inopia, vetat denique inexercitata dicendi facultas. Id solum monere velim, Eos propositum hocce meum, consveta
sua

fua benignitate atque benevolentia excepisse, mihi que in rebus dubiis atque arduis enodandis auxilium benigne præstitisse: quæ beneficia, vere maxima, quamdiu spiritus hos regit artus, gratissimo condere pectore nunquam desistam.

Morbos inter, quorum magna adeo seges externas humani corporis partes affligere solet, morosissimi atque perniciosissimi sæpe fuere Ulcera Maligna. Hinc non mirum, Medicos in eorum curatione tantopere desudasse, adeo stupendum certe numerum remedium contra hæc afflictiones commendantes, ut nullum aliud morbi genus remediis magis abundans inveniatur. Eorum nimirum Medici multa quæsiere, pauca tamen invenerunt. Quibus enim morbus una vice cesserat, iis altera, nulla licet observata mali differentia, pertinacissime restitit. Operæ itaque pretium esse videtur, remedia, si quædam unquam inveniri possint, quibus in cura quarundam saltem ulcerum specierum fidere licet, ulteriori Chirurgorum subicere disquisitioni. Quæ itaque de præstantia Boracis jam differere animus est, eadem fieri opinione credas B. L.

Quod ad casus a me afferendos attinet, eos experientia atque fide Præceptorum omni laude majorum niti, læto prædicare possumus animo. Quæ autem in hac Prima Sectione de Ulceribus vulgaria occurrant, ea imprimis proposui mente, ut commilitonibus ideam de hisce morbis generalem formandi an-

tam suppeditarent. Eo autem incessi ordine, ut, generali de ulceribus notione præmissa, quantum ex historia suppuracionis ad intelligendam naturam ulcerum necessarium esse videretur, adtulerim. Dein naturalem ulcerum dispositionem simulque Diagnosin atque Prognosin breviter exposui, atque demum curam, præsertim malignorum ulcerum, leviter adumbravi. Quæ de Boracis imprimis usu in altera Sectione differere animus est, in aliud tempus differre cogimur. Conamina denique mea, si, ut scio, expectationi Tuæ, B. L. non satis respondeant, utpote rem tritam proponentia, atque pro levitate sua luce forte indigna, id velim teneræ tribuas ætati, viribusque operi tanti momenti construendo imparibus.

SECT. I.

) 5 (

SECTIO I.

De Ulceribus in genere.

§. I.

Melius certe, malum illud quod Ulcus vulgo appellatur, ex inspectione, quam ex definitione optime licet constructa, dignoscitur; ideam tamen ejus qualemcunque exhibent characteres illi, quos plerique Auctores constituerunt in solutione continui, si-ve ea ab interna si-ve ab externa oriatur causa, quæ vel pus vel saniem vel alios quoscunque humores fundit alienos. Magnam esse hujus morbi diversitatem, vel a vario solidorum adjacentium statu, vel denique ab humoris effusi indole derivandam, nemo quidem attentus Nosocomia perlustrare potest, quin observet. Ut vero hæc melius eluceat, causarum memoratarum aliquam præmittere descriptionem omnino erit necessarium; qui enim morborum bene distinxerit causas, multo facilius eorum invenire potest curam, quam qui ingeniosissimas excogitare velit Emplastrorum vel etiam Ungventorum formulas, quas numerosissima ingrediuntur simplicium agmina; his enim uti, neminem quidem decet, nisi barbæ tonsorem, qui earum ope omnium malorum debellatorem credulæ plebi se se ostentare potest.

Quod indolem attinet fluidorum effusorum, pen-

) 6 (

det hæc inprimis a puris digestionem vel concoctionem; sic enim istam humorum mutationem appellare solent Artis nostræ periti. Coctum dicitur Pus, dum curæ ulcerum quasi favet; ea autem ratione magis malignum est, qua sanationem eorundem impedit. Limites autem inter gradus suppurationis benignæ atque malignæ ægre admodum determinantur, nisi ex historia ejus, vel brevi, deducantur, ad quam itaque pervolvendam mox properabo.

Omnes fere Chirurgiæ Auctores suppurationem quidem tanquam solius inflammationis sequacem, quasi sine ea fieri non posset, plerumque pertractant; cum autem Observatores Machaoniæ artis Celeberrimi (a) permultos adnotaverint casus, qui ab ea opinione multum detrahere videntur, jure certe inflammationis nunc præterivimus notionem, præprimis cum ea etiam omnibus notissima supponi debeat. Sed in alio forte argumento, si varias disquirere conarer Auctorum opiniones, Lectori magis satisfacerem. De Puris nimirum ortu atque generatione valde inter se discreparunt Auctores eam rem pertractantes; varias itaque eorum rationes afferre non inutile erit, ut quid verum quidve falsum sit, facilius indagari possit.

§. 2. Valde omnino percrebuit opinio illa, quæ III. BOERHAVIUM Auctorem agnovit, (b) suppurationem

(a) ACREL Chir. Hånd. p. 236.

(b) Aphor. de cogn. & cur. morbis §. 387. De viribus medicamentorum P. III. Cap. 9.

❁) 7 (❁

nem nempe oriri ex miscela humorum effusorum cum solidis diffractis levi putredinis ope facta. Eodem etiam modo mutationem istam humorum fieri statuerunt jam dudum HIPPOCRATES & GALENUS (c), licet eam a putrefactione cadaverum distinxerint, aliamque secundum naturam, aliam vero contra eandem fieri dixerint. Hancce Theoriam plerique Chirurgiæ Auctores omnisque Iatroaliptarum cohors adoptavere, rationemque inde actionis digerentium, detergentium, consolidantium, epuloticorumque pertinaciter admodum quæsiere. In momentis licet quibusdam inter se paululum discrepaverint, in eo tamen plerique consentierunt, rubram præprimis sanguinis partem ad pus constituendum absolute esse necessarium (d). Quæ autem istas hallucinationes infringunt argumenta, in sequentibus occurrent.

Aliter vero Puris confectionem explicat Cl. GRASHUIS dum de suppurantibus agit (e); docet nempe pinguedinem principalem esse materiam inflammationis ope in pus mutabilem, ideoque cellulosam adiposam solam esse suppurationis sedem. Multas quidem ad suam probandam Theoriam adfert rationes, parum autem eas valere, in sequentibus ostendere conabor.

Alii etiam humorem puri analogum in ipso sanguine præexistere, ibique naturæ vi parari atque per vasa circulare, tandemque vel per varia colatoria vel
in

(c) de Febris L. I. C. 7.

(d) Prix de l'Académie Royale de Chirurgie p. 371.

(e) l. i. c. p. 280. & seqq.

in cava quædam effundi autumant (f). Magnam huic sententiæ addit vim haud parva certe copia puris, quæ sine prægrediente inflammatione citissime sæpe per tumores evacuatur criticos, metastaticos, aliasve puris migrationes, si ita dicere fas est, vel etiam in cavitates effunditur corporis, vel denique per varia feceruntur colatoria, e. g. vias urinæ, alvi &c. (g).

Experimentis tandem Cel. PRINGLE & GABER victus, ejusmodi de Puris generatione explicationem tradidit Cl. BELL (h), quæ ex sola lymphæ effusione indeque orta stagnatione, ejusque a justo caloris gradu nata fermentatione quadam, intelligi possit. Quum in multis ultimæ hæ convenient opiniones, iisdemque quibusdam nitantur rationibus, eas simul perscrutari melius duxi.

§. 3. Cel. PRINGLE dum varium sanguinis corrupti indagaturus colorem, in eum finem & serum & crassamentum ejus seorsim calori æstivo exponeret, illud intra breve tempus turbidum fieri, sedimentumque deponere puri haud dissimile, minime adhuc olens; hoc vero atque serum, globulis quibusdam rubris mixtum, colorem induere cæruleo-rubrum, foetidumque
spar-

(f) PLATTNER supplem. p. 29.

(g) Hæc forte opinio occasionem dedit liti illi tamdiu Chirurgos inter motæ, utrum ulcera vetustiora curare licitum esset vel non; cujus quidem argumenta egregie explanavit Cl. MERCK in Dissert. de curationibus Ulc. diff. in cruribus præsertim obviatorum. p. 4. 5.

(h) On the Ulcers p. 53. & seqq.

spargere odorem, semper observavit (i). Eodem successu gaudebant experimenta Cl. GABER, cumque eadem ulterius extenderet, neque crassamentum, neque pinguedinem, neque cellulofam denique, sero licet mixtas, in humorem ejusmodi puri analogum unquam abire sæpius advertit (k). Sed præter hæc, plura hujus rei Praxis Medica æque ac Chirurgica exhibet documenta. Vesicatorio ut vocant applicato, stimulatur cutis, levis oritur inflammatio, ruunt undique humores huc vehementer, quasi acrimoniam istam molestant diluere atque remove molirentur; effunditur tandem lymphatica eorum pars sat copiose inter cutem atque epidermidem, quæ jam in vesiculam elevata, humore limpido turgida distentaque apparet. Hac denique abscissa, effunditur humor ille lymphaticus, ex finibus ultimorum vasorum dilatatis stillans. Si jam cuti denudatæ Emplastrum quodcunque vel Unguentum applicetur, eam ab aëris externi arcens injuria, intra 24 horas pus blandissimum ubique apparet. Prætereaque, quod inprimis mirum, si cutem quoque vicinam humor ille inundaverit, ibique sub emplastro, eodem permanferit tempore, easdem subire mutationes observatur. Eadem etiam probat phænomenon ab Ill. VAN SWIETEN in Comm. ad BOERH. Aph. T. I. commemoratum; vulnus nempe recens, primo merum effundere sanguinem, dein humorem subrubellum, postea vero crusta a conglumato sanguine ob-

B

duci

(i) Maladies des Armées exp. 45.

(k) Act. Taurin T. II. p. 84.

duci sub eaque tandem Pus nasci. Sed neque ideo
 credideris coagulatum illum sanguinem in pus mutari;
 vulgaris enim observatio est, vulnus, quamdiu pergat
 fluxus sanguinis rubri, nunquam suppurare, obseratis
 vero arteriis rubris, ut non nisi limpida tenuisque exstillet
 lymphæ, pus demum illud blandum omnimode inno-
 cuam oriri. Laceratis vel etiam dilatatis in Hæmo-
 ptyfi febrili Peripneumoniam comitante, vasis fan-
 guiferis, expuitur primo sanguis spumofus, coccine-
 us; Febri autem antiphlogisticis minuta, minus ur-
 gent liquida, magis contrahuntur vasa, ideoque erum-
 pit solum lymphæ tenuis, limpida, quæ sputa sic di-
 cta cruda efficit: pergit hæc tandem expui, quamdiu
 tussis frequens & sicca; hæc autem paregorico leni
 moderata, diutius in cellulis commoratur, caloreque
 digesta in pus vertitur bonum, quod jam cocta dici-
 tur expectoratio. Sed præter hæc, si Pus jam para-
 tum a fonticulis vel etiam Ulceribus abstergas beni-
 gnis, neque alia ejusdem indolis erumpit materia, sed
 lymphæ tenuis, limpida, quæ tamen iterum moræ
 calorisque ope, intra breve suppurat tempus. Ex his-
 ce rationibus certa conclusione deduci potest, Pus ab
 ipsa lymphæ coagulabili effusa atque in cavo quodam
 stagnata, fermentationis cujusdam ope, interdum saltem
 oriri. Ex his etiam intelligi potest, an crusta pleuri-
 tica circumfluens jure appellari possit pus, sicut Cl.
 PLATTNER in l. c. opinari videtur.

§. 4. Hæc autem omni occasione eadem con-
 tingere non videntur; haud levia enim protulerunt

Aucto-

Auctores quidam Celeberrimi argumenta, docentia merum Pus in ipsa sanguine circumfluente adesse atque jam paratum ex ultimis vasorum finibus stillare. Neque hæc ullo modo reprehendi potest opinio, nisi nimis omnino extendatur; in primis cum de resorptione ejus aliqua ratione suspicari possimus. Utrum vero fermentationis illa species quam suppurationem appellavimus, in ipso sanguine sub rapidissimo ejus motu fieri possit, difficilius dijudicatur; probabilem quidem eam opinionem reddunt casus a Cel. DE HÆN aliisque Auctoribus, Tumorum ut appellant criticorum, allati. Generatur enim in iisdem haud parca Puris copia, intra brevissimum omnino tempus, quæ certe nisi in sanguine jam paratum esset pus, aliunde derivari non posset. Sed neque inde cum Cl. PLATTNERO concludere fas est, eandem semper esse puris originem, ut ex antecedentibus facile perspicere licet. Præter ea quæ mox memoratus Cl. Auctor attulit argumenta, alia quædam Theoriæ hujus illustrandæ gratia addere non injucundum erit. In Collegiis suis Chirurgicis ea mihi communicavit Cel. MURRAY, singulari semper veneratione colendus Præceptor, quæque ideo Observatori huic in Anatomicis perspicacissimo lætissimus omnino debeo. Pluries nempe observationes antea jam factas, suis confirmavit Cel. Vir, feminas in febre Puerperarum extinctas non solum Uteri sed etiam totius canalis intestinalis atque Peritonei superficiem copioso pure madidam habuisse; unde ejus origo nisi in sanguine jam paratum fuisset? Alia etiam occasio-

ne hominem paucis ante mortem diebus commotionem Cerebri passum aperuit Idem Cel. Vir, omnibusque perlustratis, per totam cranii basin & in Cerebri ventriculis, nec non inter piam meningem arachnoideamque tunicam, magna aderat puris copia, cujus certe nisi ab ipso sanguine pure inquinato, ægre admodum explicatur generatio. Neque minoris momenti phaenomena ea sunt, quæ in Variolis contingunt, maxime licet benignis. Earum enim eruptione, suppuratione & denique exsiccatione, sine ullo malo symptomate, ne minimo quidem exanthemate repulso, prægressis, oritur hinc vel inde tumor fat magnus, intra breve sæpe tempus suppurans magnamque puris fundens copiam, quæ certe a lymphâ effusa haud generari possit. Nec denique aliunde derivari potest expectoratio illa copiosissima, quæ Phthisi Pituitosa vexatos adeo interdum consumit, ut omni pingvedine omnique fere substantia carnosa destructa, seeletorum instar cæci sola obductorum, appareant. Ex jam allatis, pus quoque in ipso sanguine interdum existere, cum eoque per vasa circulare, sæpeque jam paratum huc vel illuc deponi, possibile omnino videtur; licet tuto de ea re haud dijudicari possit usque dum indoles humorum corporis nostri melius per analysin elucidetur. Cumque Viri Celeberrimi utramque amplexi fuerint opinionem, mihi non est in tanta lite meam interponere mentem; valet certe heic illud tritum, medium tenere beati.

§. 5. Præter ea quæ jam de puris ortu vario dixi.

diximus, aliæ etiam rationes sunt quæ hæc ulterius confirmare videntur, quæque utrique favent opinioni. Ex hocce enim fonte facile deducuntur rationes, cur magnæ nimis suppurationes corpus adeo emacient, viresque debilitent, Materia nimirum nutrienda, utpote quæ pabulum quasi suppurationi præbeat, five ea intra vasa vel extra eadem fiat, consumitur, hinc deficit nutrimentum, ideoque corpus ipsum necessario fit debilius. Sic enim machina corporis nostri constructa est, ut iisdem viribus quibus vita integra manet, sese ipsam sensim sensimque destruat, & nisi aptis nutrimentis detrita refocillarentur destructaque restituerentur, intra breve omnino periret tempus. Intelligitur etiam, quomodo suppurationes contra opinionem Cl. GRASHUIS in locis pingvedine omni destitutis, e. c. in Cornea oculi aliisque membranosis partibus, in substantia ipsa Cerebri ejusque ventriculis &c. haud raro oriuntur. Explicari etiam eo modo potest, quomodo Pus sine prægressa inflammatione, manifesta saltim, a sola fermentatione quadam lymphæ coagulabilis, five in ipso sanguine circulante five in eo effusa orta, generari possit. Ea demum ratione haud difficilius enotare licet, quomodo Pus sine sanguinis rubri effusione atque sine dilaceratione vasorum, ut post Cantharidum applicationem contingere videtur, ideoque sine ullo solidorum adjumento, parari possit. Difficilius autem explicari potest, cur in membranosis glandulosisque partibus suppuratio multo difficilior; probabile quidem videtur, cellulosam illam stipatam

quæ in iis abundat locis, obstructions vasorum promote, ideoque scirrhis magis quam suppurationibus favere; utrum vero hæc sola ejus phænomeni sit ratio, tuto haud judicari potest. Eadem forte ratione ligaturæ quoque Ulcerum nimis adstrictæ suppurationem retardant, utpote quæ obstructionem quandam quodammodo promoveant. Hæc de pure benigno; quæ autem causæ hoc vel alio modo illud malignum, salutis noxium, reddant, supersunt eruendæ.

§. 6. Depravatio Puris a duobus causarum generibus derivari potest, nimirum vel ab internis vel ab externis. Quæ intus agunt causæ, in humoribus imprimis latent, ideoque secundum eorum variam differunt indolem. Omnes itaque morbi qui succum affligunt nutritium, necessario Puris mutabunt naturam. Hinc suppurationem in omnibus ejusmodi morbis serosis, semper vario modo pravam, ut in Lue Venerea, Scrophulis, Arthritide &c. omnes observarunt Practici. Alii autem eorum specificè quasi agunt, ita ut Ulcera ab iis comitata primo fere intuitu ab aliis distingvi possint e. c. Venerea, Scrophulosa. Reliqui multa invicem habent communia, quare etiam Ulcerum ab iis natorum Diagnos, nisi a morbo deducatur primario, tanto difficilior, e. g. Arthriticorum Hæcticorum &c. Morbis autem qui in partem imprimis sanguinis rubram agunt, non minor inest vis ad suppurationem depravandam. Sic Scorbutus verus putridus adeo humores dissolvit, ut vasa minima quoque permeare, ideoque per totam Ulceris superficiem
exstil-

exstillare possit. Sanguinem autem rubrum nunquam in Pus bonum mutari, jam supra diximus; hinc non mirum, suppurationes Scorbuticorum semper pravas ichorosas nempe & sanguinolentas esse, ut in Praxi haud raro contingit observare. Sed præterea alia interdum est humorum degeneratio, dum scilicet nimis aquosi atque diluti quasi sunt, quod malum cum nimia laxitate solidorum complicatum plerumque deprehenditur; hæc ipsa dyscrasia vires puris concoctrices evanidas quasi reddit, cumque præterea calorem minuatur innatum, aliud suppurationi objicit haud leve impedimentum. Serum enim sanguinis calore solummodo 16 graduum digestum, sensim sensimque putrescit, foedumque illum induit odorem, qui in cadaveribus putredine incipiente inquinatis observatur. Idem etiam in Femina Ascitica contigisse, monet Cel. PRINGLE in loco citato. Hinc jam facile intelligitur ratio, cur Cachexia congenerque ejus Hydrops Ulceribus malignis optimum præbeant fomitem; ut in omnibus fere libris Chirurgicis nec non a CELSO jam dudum memoratas videmus observationes (1). Æque ac frigus, ut jam diximus, suppurationi resistit, sic etiam calor

(1) Exemplum hujus rei evidentissimum mihi ipsi contigit observare. Femina nimirum, qua magis Cachectica nunquam forte visa est, ob tibiam fractam Nosocomium Holmense intraverat; complicatum autem malum erat cum magno cruris vulnere. Hoc omni licet adhibita cura, intra septimanæ spatium adeo mutatum fuit, ut loco puris liquamen nigrum sæculentum odore foetidissimum, pleno quasi efflueret rivo, compressisque fe-

calor nimius cum ad Gangrænam ducat nocere potest; hinc nimiam partium adjacentium inflammationem semper nocivam esse, monuerunt scriptores Chirurgici.

§. 7. Sed ab externis quoque causis pus malignum fieri dixi; quas itaque nunc explanare conabor. Quantum ad partes animales corrumpendas valet aëris externi libera admissio, nemo ignorat, totaque die in dissectionibus observatur anatomicis, tædio molestiaque insuper haud parva; eadem autem vi ad suppurationem depravandam aërem gaudere, omnibus certe, qui primis saltem labiis scientiam nostram gustaverint, notissimum est. Præterea variæ quoque aëris conditiones suppurationis mutant naturam. Sic calor aëris externus, si nimius sit, eadem fere ratione nocet ac calor ille inflammatorius innatus, de quo supra diximus. Idem etiam de aëre frigido valet, imprimis si humidus simul sit; eadem enim vi Puris digestionem ac omni aliâs fermentationi resistere observatur. Multo tamen efficacior ad suppurationem depravandam est aër putridus, quali Nosocomia magna sæpius inquinata sunt; hinc non mirum, Ulcera maxime licet benigna, in Nosocomiis ejusmodi, cacoëthica, pessima interdum fieri. Jure itaque Auctor quidam Celeberrimus dixit, Nosocomia magna, quoad sanitatem ægrotantium salutaria minime esse

more tibiaque, ex aperto ulcere erumpens vicina fere inundaret. Sed neque firma tamen conjectura deduci hinc potest, humores ipsius ejusdem indolis omnes fuisse; in cellulosa enim effusi eam postea induerunt naturam.

esse. Sed præter hæc, applicata etiam externa Pus, optimum licet, mutare valent. Ut enim nimis arcta deligatio, quum quasi vi comprimente obstructions promovente agat, suppurationem quoque impediat, ac materiam ejus ope paratam pejorem reddat, atque callositatem plerumque inducat, necesse est. Ulcera etiam difficiliter digeri, dum rudi lintearum applicatione nimis absterguntur, quotidiana docet experientia; renascens enim tenera cellulosa, tutela sua optima, innocuo nimirum illo pure, amissa, facillime destruitur, humorque erumpit sanguinolentus difficillime suppurans. Qualem exhibeant nocivum effectum materiæ putridæ, vel etiam putredinem promoventes, dum Ulceribus applicantur, nemo quidem nescit; sic emplastra unguentaque rancida pessimas producunt suppurationes. Omnes etiam causæ quæ fibras rigidas atque arefactas quasi reddunt, suppurationem corrumpunt; eam equidem causam esse pejoris in Ulceribus, ab ambustione vel etiam congelatione ortis, suppurationis, asseri jure potest. Ejusmodi strictionem ut sic dicam partium, quæ etiam interdum a medicaminibus adstringentibus inducitur, aquæ tepidæ ope in Nosocomio Holmensi optime sublatam vidi; eoque modo suppuratio bona restituitur. Sufficiant hæc de ortu indoleque Puris; quæ jam de Ulceribus speciatim adferre lubet, ex iis facilius intelligi posse sperem.

SECTIO II.

De Ulceribus in specie.

§. 8.

A diversa indole, figura, sede, humore effuso, duratione, morbis comitantibus & denique reliquis symptomatibus, variis designata fuerunt Ulcera nominibus; exempli causa sufficiat nominasse, Fungum, Fistulam, Ozænam, Ulcus purulentum, malignum, venereum &c. Hæ autem æque ac reliquæ Ulcerum species, ad modum Cl. BELL in binas Classes commode dividi possunt, nimirum Localia & Symptomata; quæ ex his quasi mixta sunt, tertiam sub nomine Complicatorum, constituere possunt Classem. Ejusmodi Ulcerum distributio curam haud parum sublevare quasi videtur, cum indicationum evidentiorum reddat rationem. Quæ enim a causa in ipso loco affecto hærente oriuntur Ulcera, internis non egent remediis, utpote quæ externe applicatis causam illam tollentibus facili curantur negotio. Ulceribus e contrario, quorum ratio in morbo quodam systematis generali latet, sine remediis internis, quæ statum illum morbosum mutare valeant, minime licet mederi. Complicata autem Classis, remedia requirit tam interna quam externa, ad causam accommodata.

§. 9. Ad priorem pertinent Classem Ulcera Pu-
ru-

rulenta simplicia, qualia post Abscessus benignos vulneraque recentia contingunt; Purulenta vitiata a causa quadam externa nocente orta; Fungosa; Callosa; Sinuosa; Fistulosa; Cavernosa; Cariosa; Verminosa; Varicosa; Cancrosa; Phagadenica denique sive Cutanea, a sola frictione nata e. g. in ingvine & pone aures infantum. Horum Diagnosin lubens prætermitto, cum neque adeo difficilis sit neque ab ullo ignorari possit, imprimis cum in omnibus explanetur Chirurgicis compendiis. Quod ad Prognosin attinet, plerumque mala non est, nisi sedes mali vel in nobilioribus partibus sit, vel etiam ejusmodi ut manum Chirurgi non admittat, ideoque curam difficilem reddat. Causæ autem aliæ proximæ, aliæ occasionales sunt. Illæ partim a diversitate solidorum affectorum, partim ab humorum affluentium diversa indole, partimque a corporibus alienis pendent, possuntque iis exacte examinatis atque cum observationibus præcedentibus collatis, haud difficili erui labore. Id solum notandum est, quas inter externas suppurationis malignæ recensuimus causas, diversas procreare Ulcerum Localium species. Quæ occasionales dicuntur causæ, secundæ etiam tertiæque Classi communes sunt; aliæ autem externæ, ut læsiones quæcunque, e. g. vulnera, contusiones, ambustiones, fracturæ &c. aliæ internæ, ut omnes phlegmonum species, scirrhi in caneros mutati, nec non reliquæ in paucis adeo pagellis haud numerandæ. Ex hisce causis Ulcera æque in sanissimo ac morbofo gigni possunt homine.

jecto imprimis ægro, ubi morbus quidam systematis, causam efficiens prædisponentem præexistit, agunt, eo peior, cæteris paribus, oritur effectus. Hæc mala Classem jam constituunt secundam.

§. 10. Innumerus fere illa cohors est, qui morbos comprehendit prædisponentes ad Ulcera, nec forte ullus status morbosus corpus affligit, quin simul fomitem quasi iisdem præbeat; sufficiat tamen enumerasse eos qui speciatim, nullo non tempore, Chirurgorum meruere attentionem. Quantum ad Ulcerum generationem efficiant Lues venerea, Scrophulæ, Scorbutus, Erysipelasque, nec artis tirones, vel etiam Iatroalptæ, ignorant. De vi eorum peculiari specifica, supra diximus. Hæc mala, nisi radices tam altas egerint, ut eas evellere plane impossibile sit, remediis plerumque specificis cedere solent, excepto tamen Erysipelate, quod teste Cel. HEISTERO difficillime omnino curatur (m). Sed præter hos, alii etiam non minus nocivi existunt morbi prædisponentes, quorum vis ægrius forte frangitur. Sic Phthisis, Arthritis, Rheumatismus, Cachexia, Hydrops, Obstructiones mensium Hæmorrhoidumque, virus Cancrosum resorptum, Exanthemata retropulsa, Systematisque Nervosi morbi, pessima sæpe producant Ulcera. Diagnosin plerumque a morbo determinatur primario, ideoque si hunc facili eruere liceat negotio, illa parum difficilis est. Manifesta quodammodo hæc sunt Phænomena, sed aliud interdum adest vitium

corpo-

(m) 293.

corporis, difficilius observatu, quod nisi causa quædam occasionalis nociva accesserit, suffocatum quasi latet. Sic e. g. Mercenarius pauperrimus, alimentis licet vescatur rancidis, difficillime digerendis, oligochylis, quamdiu laboribus suis intentus est nullo gravatur morbo; vulnere autem, quamvis levi, in quocunque loco si ita afflictus fuerit, ut otiosam vitam degere cogatur, effectus diætæ ejus prodere sese non morantur; vulnus enim in pessimum jam abit Ulcus, sanatu omnino difficillimum.

§. II. Sed aliud quoque Ulcerum genus a complicatione quasi causarum oriri diximus, quod plerumque magis malignum est, peculiaris naturæ, Chironium Telephiumve CELSO dictum. Vera ejusmodi Ulcerum indoles, difficillime omnino, circumspecte licet examinata, dignoscitur; hinc non mirum, optimos quoque & exercitatissimos Chirurgoſ in eorum cura sæpe diu frustrari, interdumque decipi. Causæ enim locales molimina naturæ quasi impediunt atque suffocant, dispositio autem morbosa corporis istas iterum alit efficacioresque reddit; ideoque mutuo quasi consilio curæ resistunt. Produnt sese hæc Ulcera variis symptomatibus, quæ tamen facilius ab observatoribus dignoscuntur, quam multa licet verborum ambagine adhibita, literis explicantur. Materia suppurata qualicunque modo depravata, vel faniosa nimirum vel ichorosa, vel etiam alia peculiaris sordities squallorve, Diagnosin perficit. Solida autem quasi emortua, gangrænam sæpe mentientia, conspiciuntur; sæpissi-

piissime enim nec sufficit, vel Callum, vel Fungum, vel Sinum, vel etiam aliud quodcunque his simile vitium adesse: singularis nimirum in putredinem proclivitas, mala ejus generis & producere, & nutrire, & demum augere, plerumque solet. Notandum tamen est, quo plures concurrant causæ, eo pejus malum nasci; unam autem altera pejorem esse. Sic inter locales, Callus, quoad pertinaciam primum tenet locum; si enim putrida illa fordities, de qua supra diximus, aptis abstergi possit remediis, Callo tamen remanente nusquam tuta obtinetur cura; regeneratio nimirum novæ carnis, ut dicunt, a Callo impeditur; hinc facile iterum fordes renascuntur pessimæ. Maxima validissimaque tamen, morbi interni curæ objiciunt impedimenta; singulare autem quid pro cujusvis indole propria: nescio autem an quis obstructione mensium pejor sit; neque hoc mirum, cum inter difficillima Medicorum negotia mensium revocatio jure numerari possit. In quacunque corporis parte Ulcera ista maligna occurrere quidem possunt; jam ab antiquiore tamen ætate Medici observarunt, iisdem Tibias sæpius vexari: unde etiam Ulcera crurum quibusdam Auctoribus segregatam quasi constituerunt classem. Hujus autem phænomeni varias statuerunt rationes; sufficiat quasdam adnotasse. Nimis longa harum partium a corde distantia, vario modo nocet; ob circulationem enim in hisce locis lentiolem difficilioremque, œdema pedum varicesque, nec non obstructiones quæcunque, facilius heic nascuntur; hinc vario modo indoles depravatur Ulcerum. Præterea pedes
fem-

semper frigori aërisque vicissitudinibus obnoxii sunt; quarum noxam supra paucis attigimus verbis. Quid quies, in hisce partibus sæpius interdicta, efficiat, nemo quidem nescit; licet Auctor quidam Cl. motum ægro- tantibus nunquam denegaverit (*n*). Hisce collatis, fa- cile patet, Prognosin semper ambiguam sæpeque ma- lam esse; si vero curam unquam admittant, certe in- tra breve tempus non obtinetur.

Licet ejus in hisce pagellis nunc non possumus absolvere historiam, paucis tamen eam attingere ver- bis lubet, ut quantum a solutione Boracis expectan- dum sit, eo melius videri possit.

§. 12. Indicatio Ulcerum curatoria, principalis est corrupta sic mutare, & aliena abolire, ut oræ Ulce- ris adunari atque citatrice obduci possint optimo. Si omnia absint heterogenea, Pus vero optimi moris ju- sta effluat copia, naturæ quidem beneficio hæc sæ- pissime obtinentur, neque in eo casu adeo necessari- um est ad ea manus adhibere medicas; sufficit nimi- rum plerumque Ulcus ab aëris externi injuria qua- licunque modo arcere. Sic, ut supra monui, variæ pluresque causæ simul adesse possunt, quæ, nisi re- mediis ad naturam atque vim earum adtemperatis tolli possint, curam omnino impediunt. Magna illa Epuloticorum ab Auctoribus in Ulceribus commen- datorum cohors, una fere methodo, aërem nimirum
exter-

(*n*) ROWLEY Essay on the Cure of ulcerad legs without rest, exemplified by a variety of Cases, in which laborious exercise was used, during the Cure. Lond. 1771.

externum arcendo agit; quare in simplicibus Ulceribus æquo omnia adhiberi possunt jure: præstant tamen quæ tenera illa cellulosæ renascentis stamina minime irritant læduntque, nec non ab aëris injuria optime defendunt. Si autem incarnatio, ut vocant, adhuc non accesserit, digestivis vulgo utuntur Chirurghi unguentis, neque in eorum selectu multa opus est attentione, cum eadem omnino agant methodo; optima tamen dicuntur quæ ex therebinthina cum oleo quodam parantur. Majoris autem est momenti, justum observare caloris gradum. Si enim nimius adsit, antiphlogisticis temperare, justo autem minorem cataplasmatibus vel fomentis calidis sublevare, juvat; “circumspecti enim esse hominis & novare interdum & augere morbum”, CELSUS optime dixit. Eadem fere ratione, topica nimirum causas tollentia applicando, reliquis medentur Ulcerum simplicium speciebus. Callosa nempe callum destruendo, Cariosa ossis corrupti exfoliationem promovendo, Fungosa fungum destruendo, Verminosa vermes necando, cæteraque facili sæpius curantur labore. Methodum qua in iis morbis procedere licet, cum in omnibus fere libris Chirurgicis tradi soleat, lubens nunc prætermitto, ne nimis generalia proponam. Notandum tamen est, etiam hæc, si diuturniora vel inveterata sint, vulgaria sæpe frustrari remedia.

§. 13. Remedia quibus morbi interni, causas efficientes Ulcerum prædisponentes, profligari solent, ex therapeuticis nota suppono, ideoque mea non indigent

digent perſcrutatione. Sufficiunt plerumque remedia interna, niſi locale aliquod vitium ſimul adſit, neque in iis externa remedia ſola unquam profunt. Obſervavit hoc in Ulcere Arthritico Cl. MERCK (o); tutam nempe non admittebat curam, donec vinum antimoniatum HUXHAM propinatum eſſet.

Adnotari etiam meretur, Cel. WHYTT plurima a Veteribus Medicis Ulcera ſcorbutica vocata, ad Cacoëticorum retuliſſe Claſſem; vera nempe Ulcera ſcorbutica, niſi Nautas, vaſtiſſima pervagantes maria, rariffime adfligere dixit, neque mirum, cum peculiaris illa in putredinem proclivitas, rarius aliis contingat. Quod autem in hiſce cura difficilior ſit, ex eo imprimis provenit, quod diagnoſis non ſemper mox determinari poſſit, quodque morbi iſti, imprimis chronici, remediis quoque efficaciffimis, niſi poſt uſum eorum protractum variaque fata, haud proſligari poſſint. Si hiſce paucis utatur monitis Chirurgus minus exercitatus, Ulcera ad haſce pertinentia Claſſes, minus difficili curari labore ſperem. De malignis nunc differendum eſt.

§. 14. Remedia tam interna quam externa, ad curam Ulcerum complicatorum, ut jam ſupra diximus, omnino neceſſaria ſunt. Obſervandum autem eſt, victus rationem ad diætæ regulas correctam, in quibusdam caſibus ſufficere; ubi nimirum habitus ſubjecti morboſus ab erroribus diætæ ortum duxit.

D

Sed

(o) l. c. p. 10.

Sed neque remedia interna, neque diæta, quamvis optima, sufficiunt, nisi topicis vis eorum simul suffulciatur: externa quidem remedia si selecta sint, fordes atque malignitatem sine adjumento remediorum interiorum profligare possunt. Sed neque ideo tuta obtinetur cura; dum enim detergentia seponuntur, omnes mox recrudescunt pessimæ fordes. Adeoque monere convenit a remediis internis, sine externis adjutricibus, frustra curam expectari, viceque versa. Attenti Chirurgi est, observare quibus in quovis casu & quo modo utendum sit remediis: præstantissima jam enumerabo, & quidem primo quæ ad topica pertinent; interna dein quam brevissime pertractabo.

§. 15. Quæ ad Ulcera maligna, teste CELSO olim adhibuerunt Malagmata, Catapotia atque Pastilli, nostræ jam obsoluerunt tempore. Meliora postea detecta fuere, quorum enumerationem longissimam omnino dedit Cl. FLURANT (*p*), quam ideo nunc, utpote nimis prolixam, omitto. Balsamum Fioraventi, Samaritanum, Commendatoris, Ungventum Apostolorum, Empl. de Nicotiana, & quæ his similia, multum pristini perdiderunt pretii. Inter præstantiora, quæ media commendavit ætas, numerari possunt Ungv. Fuscum Fel. WURZII, Ægyptiacum, Lapis medicamentosus CROLLII, Aqua viridis HARTMANNI &c. Magnam quoque utilitatem in Ulcerum cura præstitit Aqua Epulotica, ex Decocti Rad. Brit. vel Aristol.
vel

vel Millefol. cum Aqua Calcis parati Libr. β . cum Spir. Cochl. vel Mastich. Unc. j β . Tinct. Aloës Myrrhæque ana Dr. ijj atque Mel. Rosar. Dr. vj , quæ Cel. D: num Præsidentem Auctorem agnoscit, cujus in me a teneriore jam ætate paterna omnino beneficia, nec non in Præceptis Medicinæ mihi inculcandis indefessos labores, celebrare fatis nunquam valuero. Sed minus composita, his multo forte præstantiora habemus. Decoctum fol. Juglandis cum Saccharo inprimis mixtum, commendat Cel. HEISTER. Decoctum fol. tabaci vel etiam ipsa folia, tanquam euporiston ipse vulgus adhibet. Sed efficacissimum omnibusque notissimum in Cortice Peruviano, testibus plurimis Cel. Viris, habemus remedium; huic cum magno fructu Opium admiscebat Cel. BROMFIELD, Camphoram Cel. GMELIN, cujus etiam methodum in Patria imitatur Ill. AB ACREL. Camphoram solam multis extollit laudibus Cel. COLLIN; plethoricis autem huic admixtum Nitrum exhibere solet. Corticis Chinchinæ quoque multa laudarunt succedanea, inter quæ Cortici Salicis, in aliis quoque morbis, magnam tribuerunt vim. Nec alia præteribo vegetabilia hoc consilio commendata: Aristolochiam nempe Serpentariam, Fol. Plantaginis, Rumicum plures species, Fol. Quercus, Centauream utramque, Myrtum, radices Gentianæ, Agrimoniam Eupatoriam, Conos Abietis, fol. Bryoniæ, Scordium, notissimasque Myrrham Aloëmque. Quam ad Ulcera detergenda præstet vim Saccharum, vel Syrupus ejus, nemo quidem ignorare potest, cum etiam apud vulgum eodem adhibeantur

scopo; eadem quoque sine applicari possunt Mel atque Sapo vulgaris. Phellandrii Aquatici feminibus Cl. LANGE magnas tribuit vires; hujus affinis Pimpinella magna ab Ill. HALLERŌ, seculi hujus decore, in Ulceribus imprimis commendatur erysipelatosi. Cicutæ laudes magis notæ sunt, quam eam ut in hocce catalogo præterire possim. Tabaci affines Solanum, Mandragoram, Belladonnamque, minus forte prodesse, quam pro laude quæ a quibusdam auctoribus iis tribuitur, testantur observationes Cel. BROMFIELD. Flammulam Jovis atque Anemonem pratensem, efficacissima esse remedia, probant experimenta Cel. STOERCKII. Plus tamen exspectandum videtur a cataplasmate ex radicibus Dauci, quod in Ulceribus Cacoëthiis post Inventorem SULZERUM commendarunt COLLIN, GIBSON atque RUSH. Sedum acre in Pulverem contusum, plurimum in Ulceribus, præsertim scorbuticis, conducere observavit Cel. SCHULTZEN, nunquam sine venerabunda beneficiorum memoria nominandus Præceptor.

§. 16. A Vegetabilibus ad remedia ex regno Minerali jam transeundum est; sed sufficiat eandem servasse brevitatem. Quæ primum in mente veniunt remedia, quorum rumor latius forte quam Cicutæ ipsius Medicos inter serpsit, Saturnina sunt, quibus multas atque efficacissimas tribuerat virtutes Auctor eorum Cel. GOULARD. De iis autem mihi non est quid detrahendum: id tamen adnotabo, maximam in iis adhibendis observandam esse circumspeditionem; cum apud Auctores non desint casus per plurimi,
ubi

)

29

(

*β Ocean
Flaa*

ubi resorptio plumbi pessima, produxit mala. Qualem in Ulceribus malignis, vim Mercurialibus tribuerint auctores, nemo quidem ignorare potest; quare tritissimum hoc remedium nominasse solummodo sufficiat. Aquam detergentem Cl. JANIN, ex lapidis infernalis Dr. β. in aquæ font. Unc. viij vel x solut. in Ulceribus laxis humidis commendat Cl. MERCK. Alii etiam aquam aluminosam, atque aquam calcis in Ulcerum curatione laudarunt; si huic cortex Peruv. vel etiam merc. sublimatus incoquatur, plus certe præstabit. Cel. QUESNAY externam aceti applicationem, nec non spiritum nitri dulcem, magnis extollit laudibus. Salem ammoniacum cum camphora in aqua solutam, commendat Cel. LOUIS, tanquam bonum roborans & antiputredinosum. Aqua marina in Ulceribus scrophulosis magnas omnino per multos jam annos meruit laudes. Sed etiam in omnibus Ulcerum generibus Auctores aquas commendarunt medicatas. Qualem in Ulceribus usum aqua simplex calida præstet, supra diximus. Carbones candentes maximo-pere commendavit Cl. FAURE; hoc autem remedii genus licet sæpius tentaverit Ill. AB ACKEL, nihil præstitisse dixit hic summa veneratione colendus scientiæ nostræ Antistes. Inter topicas medelas nequiquam reticenda est Fascia expulsiva, cujus in Ulcerum curatione usum, licet a plerisque Chirurgiæ Auctoribus antea commemoratum, ulterius confirmavit Cel. THEDEN. De præstantissima Boracis solutione plura in sequente sectione dicam; remedia interna nunc paucis attingenda sunt verbis.

§. 17.

§. 17. Evacuantibus multum omnino in Ulcerum curatione tribui potest. Quod laxantia attinet, præstantissima, teste Cl. ROWLEY, merito dicuntur; iis enim solummodo repetitis, sine ullis topicis, curam sæpius perficiebat. Urinam moventia jam dudum commendabant veteres Chirurgiæ Scriptores; hinc millepedum, decoctorum diureticorum, vel etiam balsamorum quorundam, in Ulcerum curatione usus; neque aqua picis liquidæ inter hæc remedia infamum tenet locum, teste Cl. MERCK. Diaphoreticis, & quidem imprimis Antimonialibus, dum Arthritica vel etiam Rheumatica adest labes, magno cum emolumento uti jubent Auctores permulti Celeberrimi. Quid autem a derivantibus, foniculis nempe, aliisque ejusmodi remediis expectari possit, haud tuto dijudicatur. Inter alterantia, quæ ex mercurio parantur reliquis palmam præripere videntur. Vario autem modo, ut notissimum est, propinari hæc solent; parcior sed repetitus eorum usus, Cl. ROWLEY maxime arridet. Sed neque minus ab Antimonialibus sperandum esse, permulti testantur Auctores. Inter vegetabilia, Cicuta, Belladonna, Solanum, Puliatilla, Flammula Jovis, maximas adeptæ fuere laudes. His tamen præstantius adnotari debet mustum hordei; quod cum Dauci cataplasmate externe applicato, optimo effectu propinabat Cel. MACBRIDE. Eadem ratione ac Aquæ Medicatæ alterandi scopo alias profunt, in Ulceribus etiam magnam præstant utilitatem. Quid a diætæ regimine atque victus ratione sperare liceat, ex supra di-